

HUNI KUINI PÄRISMAALASED

Huni Kuini pärismaalastel on mitu nime. Neid kutsuti kolonisaatorite poolt nimega *Kaxinawá* (nahkhiire inimesed või inimesed, kes kõnnivad öösel), aga nad ise eelistavad nime Huni Kuin e. „tõelised inimesed” (nimi on tuletatud sõnadest *huni* „inimesed” ja *kuin* „tõelised”).

Huni Kuini hõimud elavad enamasti Brasiilia Amazonase metsas, kuid nende elupiirkonnad ulatuvad ka Andide jalamile Peruu idapool. Nad on suurim pärismaalaste populatsioon Brasiilias, Acre munitsipaalalal. Hetkel on nende külad ja kogukonnad jaotunud kaheteistkümne reservaadi vahel, mis paiknevad seitsme erineva jõe ääres: Purus, Envira, Murú, Humaitá,

Tarauacá, Breu ja Jordão. Praegu on Huni Kuini populatsioonis u 11 000 inimest.

Elades sügaval Amazonase metsas, puutusid nad läänemaailmaga kokku suhteliselt hiljuti, alles 18. sajandi lõpus või 19. sajandi alguses. Hoolimata kümneid aastaid kestnud tagakiusamisest ja orjastamisest kummitööstuse eksploateerimise perioodil suutsid nad säilitada enda traditsioonilise eluviisi ja on hakanud mineviku teadmisi uuesti elustama. Nende keeleks on hatxa kuin („tõeline keel”), kuid tänapäeval elatakse kakskeelses maailmas ning enamuse Huni Kuine suhtlevad ka portugali keeles.

HUNI KUINIDE ANIMISTLIK KULTUUR

Huni Kuinide maailmavaade on oma olemuselt animistlik – see tähendab, et nad elavad oma elu *yuxin*'i teenistuses. *Yuxin* on nende jaoks vaimsus või elujõud, mis on olemas igas elusolendis maal, vees ja taevas. See elujõud ei ole midagi üleloomulikku või üliinimlikku, mis asub väljaspool loodust ja väljaspool inimest, vaid seda leidub kõikjal meie ümber. Ka loomad on Huni Kuinid – nõjutud olendid, kellel on kasulikke teadmisi või midagi head. Näiteks oravalt saadi teada, kuidas seemneid külvata.

Yuxin määrab, kellest saab *pajé* e. tervendaja või šamaan: Huni Kuin peab ennast selleks loodusele „näitama” ja kõndima metsa lauldes ja vilistades, et *yuxin* kohale kutsuda. Ka läbivad nad ettevalmistus- ja õppeperioode, mis tähendab periooditi öösiti metsas viibimist. Kui Huni Kuin on läbinud *dieta* ehk intensiivse õppimise ja temast on saanud *pajé*, siis oskab ta kasutada džunglit kui elavat apteeki ja tunneb sadu taimi.

Huni Kuinide nagu ka paljude teiste hõimude elukorraldus põhineb sugudevaheliste tööde jaotusel. Tavaliselt vastutavad naised vee toomise, pesupesemise, laste kasvatamise, riiete kudumise, ehete meisterdamise, toidu valmistamise jm eest. Mehed peavad jahti, ehitavad maju, teevad teatud väeesemeid (nt sulekroone) tseremooniate jaoks ning viivad tseremooniaid läbi.

Naised on ka need, kes teevad *jenipapo*'ga kehamaalinguid – *jenipapo* on taim, mille viljast saadakse punast värvi. Neid maalinguid tuntakse nimega Kene Kuin („tõelised joonistused”) ja need on üheks peamiseks Huni Kuinide tunnuseks. Joonistused on nende jaoks kui ilustavad kihid, mida tehakse nii inimeste kui asjade peale. Mustrid saadakse visioonide kaudu, mis põimivad endas tausta ja kujundeid, kandes endas inimese ja *yuxin*'i vahelisi suhteid.

ESTDEV

Fotode autorid on Minna Pyhala Soomest ja Marie Luise Ibatsai Saksamaalt. Näituse koostas MTÜ Living Gaia Estonia ja selle levitamist toetab MTÜ Mondo projektist „Maailmaharidus lasteaiast gümnaasiumini; Eesti panus kestliku arengu eesmärkidesse”, mida rahastab ESTDEV – Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus.

PÕLISRAHVASTE ALADE KOLONISEERIMINE

Huni Kuinide elu Amazonase metsades on aegade jooksul mõjutanud ettevõtjate huvi metsavarade vastu. 1870. aastatel sai alguse Brasiilia kummitööstuse buum, mis kestis 20. sajandi esimese pooleni. Amazonase metsades kasvavatest kautšuki- ehk kummipuudest saab looduslikku kummi, mida kasutatakse tööstuskaupade tootmisel. Esialgu kasvasidki kautšukipuud vaid Amazonases, mistõttu pani kummitööstuse kiire areng aluse territooriumide jagamisele Amazonase ääres. Sellega kaasnes ka põlisrahvaste alade koloniseerimine.

Koloniseerimine tõi Huni Kuinidele kaasa traagilised tagajärjed. Kohalikud pandi sunnitöö korras kautšukipuu piimmahla koguma ja neile seati karmid normid, mille mittetäitmisele järgnesid vägivald ning näljutamine. Esimese buumi ajal (1879–1912) sunniti Amazonase-äärsetesse istandustesse tööle umbes 50 000 põliselanikku, kellest jäid ellu 8000. Orjuse ja vägivaldiga tõttu suri

mõnes Brasiilia piirkonnas tervelt 90% põliselanikest. Lisaks inimkaotustele jäid paljud hõimud ilma oma kodudest, kuna kummitöösturid võtsid need inimestelt ära. Mitmed hõimud hülgasid oma elukohad ise, põgenesid sunnitöö eest sügavamale metsa.

Teisalt tõi kummitööstuse teine buum (1942–1945) põlisrahvaste elupaikadesse hulganisti migrante. Migratsiooniga kaasnesid sotsiaalsed ja kultuurilised konfliktid põlisrahvaste ning sisserändajate vahel. Brasiilia vaestest piirkondadest sisse rännanud inimesed ei saanud parema kohtlemise osaliseks kui põlisrahvad – ka neile ei makstud palka ega võimaldatud elamispinnaid ning haiglaravi, mistõttu u 30 000 neist surid malaariasse, kollatõppe ning loomahammustuste jms tagajärjel. Tänapäeval on elus umbes 6000 töelist, kes, nagu orjusesse sunnitud Huni Kuinid, pole siiani nende inimõiguste rikkumiste eest õiglast tasu saanud.

HUNI KUINID MUUTUVAS ÜHISKONNAS

Kummi tootmine Amazonases on avaldanud olulist mõju keskkonnale. Istanduste rajamiseks ja infrastruktuuri, nt raudtee ning kiirtee, ehitamiseks raiuti põlisrahvaste elukohtades tihti illegaalselt maha suuri metsaalasid. Tänapäeval on nii raudtee kui ka kiirtee kasutuskõlbmatud, samas kui lageraie alla jäänud alad on vastuvõtlikud metsapõlengutele, mis ohustavad nii elusloodust kui ka Huni Kuinide elupaiku. Raadamine on kaasa toonud ka maapinna erosiooni ja veereostuse. See on selge näide, kuidas lühiajalised, majanduslikest huvidest lähtuvad otsused ja keskkonnale avaldatav surve võivad pikas perspektiivis põhjustada olulist kahju nii ökosüsteemidele kui ka põlisrahvaste kogukondadele.

Huni Kuinide inimõigused on Brasiilias õnneks järjest paremini kaitsud. See on oluline nii inimeste kui ka keskkonna ja kliimamuutuste vaa-tes. Uuringud näitavad, et piirkondades, kus maakasutusõigus on kohalikel hõimudel, on märgatavalt vähem raiet ja metsad on tervemad kui mujal Brasiilias. Tänu sellele seovad need metsad rohkem süsinikku, mis aitab võidelda kliimamuutustega. Praegu on Amazonase ääres 726 põlisrahvaste territooriumit, millest on neile kasutamiseks reserveeritud 13,8%. Põlisrahvaste õiguste kaitsmine aitab seega kaasa ka Amazonase looduskaitse eesmärkide saavutamisele.

ESTDEV

Fotode autorid on Minna Pyhala Soomest ja Marie Luise Ibatsai Saksamaalt. Näituse koostas MTÜ Living Gaia Estonia ja selle levitamist toetab MTÜ Mondo projektist „Maailmaharidus lasteaiast gümnaasiumini; Eesti panus kestliku arengu eesmärkidesse“, mida rahastab ESTDEV – Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus.